

Można sądzić, że w swojej bibliotece posiadał także dzieła prawnicze potrzebne w pracy oficjała.

Marcin ze Słupcy (zm. 1462), który w 1461 r. zdobył doktorat z prawa, również wywodził się z mieszczaństwa¹³⁰. Studiował sztuki wyzwolone na Uniwersytecie Krakowskim (immatrykulował się w 1436, a stopień magistra zdobył w 1441 r.)¹³¹. Przez kolejne lata pracował jako wykładowca w poznańskiej szkole katedralnej (do 1442), następnie w szkole parafialnej w Słupcy, a od 1447 r. znowu przy katedrze. Potem wykładał na Uniwersytecie Krakowskim, czego świadectwem jest jego wykład Heroid Owidiusza z 1456 r., zapisany przez Jana z Szabic. Pisał również utwory wierszowane, w których wykorzystywał zwroty z Persjusza, Owidiusza i Wergiliusza. Nie wiadomo, ile czasu trwały jego studia prawnicze w Bolonii. Można sądzić, że nie były to studia pełne, gdyż 27 I 1461 r. za dyspensą przystąpił do egzaminu prywatnego i tego samego dnia otrzymał insygnia doktorskie¹³². Być może studia prawnicze miały związek z jego karierą kościelną. Jeszcze przed uzyskaniem doktoratu został bowiem kanonikiem wileńskim. Nie wiadomo, w którym momencie objął kościół parafialny we Wrociszewie (30 XII 1462 r. został on określony jako wakujący po śmierci naszego Marcina ze Słupcy).

W dość młodym wieku uzyskał doktorat prawa w Bolonii Andrzej Oporowski (zm. 1483), bratanek arcybiskupa Władysława Oporowskiego¹³³. Odbił on najpierw pięcioletnie studia na Wydziale Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego (wpisał się w 1455 r., a stopień magistra osiągnął w 1460 r.)¹³⁴. W 1461 r. jako prezbiter diecezji gnieźnieńskiej starał się o pozwolenie na studiowanie prawa na jakimkolwiek uniwersytecie, a rok później, już jako boloński student prawa kanonicznego, prosił papieża o pozwolenie na studiowanie przez 5 lat prawa rzymskiego w Bolonii lub na innym uniwersytecie¹³⁵. Doktorat obojga praw, ale za dyspensą udzieloną przez kolegium doktorów prawa kanonicznego i cywilnego, zdobył jeszcze w grudniu 1462 r. Studia prawnicze Andrzeja Oporowskiego trwałyby więc najwyżej niecałe półtora roku. W przypadku prawa kanonicznego został zwolniony z obowiązku prowadzenia wykładów albo *repetitiones* z Dekretu oraz z uczęszczania na wykład

¹³⁰ K. Weysenhoff-Brożkova, Marcin ze Słupcy, w: PSB XIX (1974), s. 573; S. A. Sroka, Wykaz, s. 143; K. Stopka, Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich, Kraków 1994, s. 88; J. Wiesiołowski, Kolekcje historyczne w Polsce średniowiecznej XIV-XV wieku, Wrocław 1976, s. 83; V. Ališauskas, T. Jaszczolt, L. Jovaiša, M. Paknys, Lietuvos katalikų dvasininkai XIV-XVI w., Vilnius 2009, s. 224. W dawniejszej literaturze przyjmowano, że Marcin uzyskał doktorat dekretów w Padwie (S. Windański, Materiały, s. 135; J. Ochmański, Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie, Poznań 1972, s. 34).

¹³¹ MUK, nr 37/20; NKP nr 41/18 (magisterium, dopisek: *decretorum doctor*).

¹³² LP, s. 40: 27 Jun. [1461] *Martinus de Lupeza de Polonia, canonicus Vilmensis dispensatus fuit; examinatus fuit et approbatus, nemine discrepante, et illico doctoratus*.

¹³³ T. Stolarczyk, Oporowscy herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce, Łódź 2013, s. 163-177; P. Dembiński, Poznańska kapituła, s. 358-360; I. Sułkowska-Kurasiova, Polska kancelaria królewska w latach 1447-1506, Wrocław 1967, s. 18-19.

¹³⁴ NKP, nr 58/18, 60/2.

¹³⁵ BP VI, nr 1629, 1765.

z Dekretu¹³⁶. W roku akademickim 1462/1463 Andrzej wymieniony jest jednak jako wykładowca Dekretu w dni świąteczne¹³⁷. Zwolnienie mogło wynikać z faktu, że w grudniu nie zdążył jeszcze przeprowadzić całego rocznego cyklu wykładów. Nie wiadomo, czy uzyskał zwolnienie również w przypadku prawa cywilnego, gdyż w *Liber secretus iuris caesarei* brakuje wpisów od 29 X 1462 do stycznia 1463 r.¹³⁸ W dniu 11 XII 1462 r. Andrzej przystąpił do egzaminu prywatnego z prawa kanonicznego i cywilnego, a cztery dni później odbył uroczysty egzamin publiczny w katedrze¹³⁹. Wydaje się, że w jego przypadku nie chodziło o formację prawniczą, ale sam stopień doktorski potrzebny do kariery kościelnej, którą rozpoczął jeszcze przed wyruszeniem do Italii. Był już wtedy kanonikiem krakowskim (1460) i kantorem wrocławskim (1461). Po uzyskaniu doktoratu kumulował kolejne beneficja, a w końcu został biskupem warmińskim (1471), przemyskim (1479) i wrocławskim (1481). Związał się z dworem monarszym, pełnił funkcję sekretarza królewskiego (1464-1466), jeździł w misjach dyplomatycznych, a od 1479 r. był podkanclerzym koronnym.

Niewiele wiadomo o kolejnym graduacie, Tomaszu z Polski, który 20 XII 1465 r. przystąpił do egzaminu prywatnego z prawa kanonicznego i cywilnego i tego samego dnia otrzymał insygnia doktorskie¹⁴⁰. S. A. Sroka zidentyfikował go jako Tomasza ze Szwarocina, plebana w Gąbinie¹⁴¹. Należy przypuszczać, że Tomasz odbył kilkuletnie studia prawnicze (nie wiadomo, czy tylko w Bolonii), gdyż pełnił funkcję rektora ultra- i citramontanów, a brak też wzmianki o udzieleniu mu dyspensy¹⁴². Przy egzaminie z prawa kanonicznego został aprobowany jednomyślnie, natomiast na egzaminie z prawa cywilnego otrzymał dwa głosy negatywne. Po uzyskaniu doktoratu pozostał jeszcze w Bolonii, gdzie w roku akademickim 1465/1466 wykładał Dekretały oraz *Digestum vetus* w dni świąteczne¹⁴³. Był w Bolonii jeszcze 4 VI 1467 r., kiedy to

¹³⁶ LC 1451-1500, s. 84, przyp. 276: *Die VI decembris (1462) dispensatum fuit d. Andrea de Opporov de Polonia, rectore ultramontanorum dignissimo, eo quod non legit vel repetiit, nec audivit Decretum per annum et eodem possit in utroque iure examinari*; wydawca LP, s. 44, pomiął część dotyczącą dyspensy.

¹³⁷ U. Dallari, I rotuli, s. 60; por. S. A. Sroka, Wykaz, s. 144.

¹³⁸ Por. LC 1451-1500, s. 84, przyp. 276.

¹³⁹ LP, s. 45: *Die XI decembris examinatus fuit predictus d. Andreas in utroque iure, presentatus in iure canonico per d. Antonium de S. Pietro, Antonium de Grassis, Io. de Salla et per me Marcum [de Muzolis]; et habuit in punctis c. Nemo potest XVI, q. I et c. I De testa; et ita se habuit, quod ab omnibus, nemine discrepante, fuit approbatus. Die XV decembris publice in ecclesia cathedrali fuit doctoratus et insignia doctoratus dedit d. Antonius de S. Petro predictus, tam in iure civili quam in iure canonico.*

¹⁴⁰ LP, s. 52: *1465 II sem 20 dec. Thomas de Polonia rector Universitatis, nemine discrepante fuit aprobatus*; LC 1451-1500, s. 97: [20 XII 1465] *Dominus Tomas de Polonia, rector utriusque universitatis propter carentiam rectoris citramontani, fuit subiectus privato examini in iure civili et etiam in iure canonico aulandus. Et fuit aprobatus ab omnibus, exceptis duobus; et illico accepit gradum.*

¹⁴¹ S. A. Sroka, Wykaz, s. 154.

¹⁴² Statuty bolońskiego uniwersytetu prawników przewidywały, że rektor powinien studiować prawo przez co najmniej pięć lat, mieć ukończone 25 lat i dysponować odpowiednimi środkami na swoje utrzymanie (Statuti, s. 49).

¹⁴³ U. Dallari, I rotuli, s. 68.

wystąpił jako świadek na egzaminie z teologii Stanisława z Szadka. Określony został wtedy jako doktor prawa kanonicznego, bakałarz teologii i archidiakon¹⁴⁴.

Również Władysław z Poznania (Głębocki) herbu Bylina (zm. 1508)¹⁴⁵ zdał egzamin prywatny jako rektor ultra- i citramontanów i uzyskał doktorat z prawa kanonicznego w Bolonii 16 III 1467 r.¹⁴⁶ Wcześniej studiował sztuki wyzwolone na Uniwersytecie Krakowskim (wpisał się w 1456 r., nie wiadomo nic o uzyskanym przez niego stopniu)¹⁴⁷. Na studia prawnicze do Bolonii udał się, gdy był już kanonikiem poznańskim (od 1461), kruszwickim (1457-1460) oraz archidiakonem pomorskim (1463-1468). W 1465 r. kapituła poznańska udzieliła mu zgody na podjęcie studiów prawniczych we Włoszech. Można zatem przypuszczać, że w Bolonii studiował krótko. Fakt, że został promowany jednomyślnie, wskazuje, że musiał mieć odpowiednie przygotowanie. Wprawdzie jako rektor, zgodnie ze statutami, powinien studiować przez pięć lat prawo, ale udzielona mu przed egzaminem prywatnym dyspensa, której przedmiot nie został niestety sprecyzowany, wskazywałaby, że nie odbył jednak pełnych studiów. W roku akademickim 1466/1467 wykładał w Bolonii Dekretały w dni świąteczne¹⁴⁸. Zdobytą wiedzę prawniczą mógł wykorzystać po powrocie jako lektor prawa kanonicznego w Gnieźnie (1468). W 1493 r. kapituła gnieźnieńska wyznaczyła go wraz z Jakubem Boksicą do korekty statutów kapitulnych. O formacji prawniczej Władysława Głębockiego mogą świadczyć dwa dzieła prawnicze (*Liber institutorum* oraz *Casus summarios super decretales*) подарowane przezeń bibliotece kapituły gnieźnieńskiej¹⁴⁹.

Dziersław z Karnic (zm. 1494)¹⁵⁰, który doktorat obojga praw w Bolonii zdobył w 1471 r., studiował najpierw sztuki wyzwolone na Uniwersytecie Krakowskim (wpisał się w 1448, a stopień bakałarza sztuk uzyskał w 1453 r.)¹⁵¹. Doświadczenie i pewną formację mógł zdobyć, pracując w konsystorzu za oficjała krakowskiego Rafała ze Skawiny. Nie wiadomo dokładnie, kiedy rozpoczął studia prawnicze w Rzymie, które kontynuował równoległe z karierą kurialną (w l. 1455, 1452 i 1465 występował jako prokurator w Kurii, a 25 VI 1470 r. został określony jako *antiquus curialis*). W l. 1456 i 1457 określano go jako bakałarza prawa kanonicznego i studenta prawa cywilnego w Rzymie, a w l. 1465 i 1468 – jako studenta prawa cywilnego w Rzymie¹⁵². Pobyt

¹⁴⁴ LP, s. 52, przyp. 284; C. Piana, Ricerche su le Università di Bologna e di Parma, Firenze 1963, s. 102.

¹⁴⁵ P. Dembiński, Poznańska kapituła, s. 701-703.

¹⁴⁶ LP, s. 57: 24 febr. [1467] *Vvaldislaus de Polonia rector utriusque Universitatis Studii Bonon. ac archidiaconus Robdislamensis, dispensatus fuit; 16 martii examinatus fuit aprobatuque, nemine discrepante, et eadem die doctoratus*; S. A. Sroka, Wykaz, s. 145, zidentyfikował go jako Władysława z Głębozka.

¹⁴⁷ MUK, nr 56k/158; por. P. Dembiński, Poznańska kapituła, s. 701.

¹⁴⁸ U. Dallari, I rotuli, s. 91.

¹⁴⁹ K. Stopka, Szkoła katedralna, s. 185; J. Rył, Biblioteka katedralna w Gnieźnie, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 23, 1976, s. 227.

¹⁵⁰ S. A. Sroka, Wykaz, s. 146; M. D. Kowalski, Proventus, s. 195.

¹⁵¹ MUK nr 48h/150; NKP nr 53/3.

¹⁵² B. Schwarz, Kurienuniversität, s. 741-742. O funkcjach prokuratorów w Kurii szerzej C. Schuchard, Die Deutschen an der päpstlichen Kurie im späten Mittelalter (1378-1447), Tübingen 1987 (Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 65).

w Kurii z pewnością ułatwił mu zdobywanie beneficjów w Polsce – scholasterii plockiej, prepozytury św. Michała w Płocku i kanonii krakowskiej. W dniu 3 II 1471 r. Dzierśław został jednomyślnie promowany w Bolonii na egzaminie prywatnym z prawa kanonicznego i otrzymał insygnia doktorskie¹⁵³. Nie wiadomo, czego dotyczyła udzielona mu dyspensa – być może zwolnienia z obowiązku wykładów lub *repetitiones*¹⁵⁴. Dopisek w Metryce Uniwersytetu Krakowskiego wskazuje, że w Bolonii uzyskał w 1471 r. stopień doktora obojga praw, po czym wrócił do Polski¹⁵⁵. Jego egzamin nie jest jednak odnotowany w *Liber secretus iuris caesarei*¹⁵⁶. Biorąc pod uwagę działalność Dzierśława i jego obowiązki związane z funkcją kolektora Kamery Apostolskiej w Królestwie Polskim (1470-1472), można przypuszczać, że nie studiował w Bolonii wcale albo studiował bardzo krótko, a przyjechał tam głównie po stopień doktora. Późniejsza jego kariera związana była głównie z Kurią Rzymską, w której przebywał od 1480 r. do śmierci. O jego formacji prawniczej (raczej rzymskiej niż bolońskiej) może świadczyć rękopis przywieziony ze studiów i ofiarowany kapitule plockiej¹⁵⁷.

O żadnej dyspensie nie ma natomiast wzmianki w przypadku doktoratu z prawa kanonicznego uzyskanego 15 V 1476 r. przez Jana syna Jakuba z Polski¹⁵⁸. Identyfikuje się go z Janem z Wysokiej (zm. 1504) z diecezji krakowskiej¹⁵⁹. Jego pochodzenie społeczne nie jest znane. Przed wyjazdem do Bolonii studiował sztuki wyzwolone na Uniwersytecie Krakowskim (wpisał się w 1463, bakałarzem został w 1465, a magistrum – w 1470 r.)¹⁶⁰. Na studia prawnicze mógł wyjechać do Włoch w drugiej połowie 1474 r., gdyż wiosną i latem tego roku czynił, jak świadczą zapiski w aktach rektorskich, duże zakupy. Jednomyślne promowanie na egzaminie prywatnym z prawa kanonicznego wskazuje na jego dobre przygotowanie, a brak informacji o udzieleniu jakiegokolwiek dyspensy wskazywałby na odbycie pełnych studiów prawniczych (może nie tylko w Bolonii). Mógł zacząć studiować prawo w Krakowie i dopiero w 1474 r. wyjechać do Bolonii. Mógł też zacząć studiować w Bolonii, wrócić w 1474 r. do Krakowa i ponownie pojechać do Włoch. Wątpliwości te mogłyby rozstrzygnąć dodatkowe źródła dotyczące jego działalności w l. 1470-1476. Dalsza kariera Jana jako doktora prawa związana była z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Krakowskiego.

¹⁵³ LP, s. 65: 3 febr. [1471] *Desilaus de Polonia dispensatus fuit; 5 febr. examinatus et approbatus fuit, nemine discrepante.*

¹⁵⁴ Nie podaje go wśród wykładowców U. D a l l a r i, I rotuli.

¹⁵⁵ MUK nr 48h/150: *postea de anno Domini M CCCC L XXI Bononie de mense Januario factus doctor utriusque iuris venit Poloniam.*

¹⁵⁶ S. A. S r o k a, Wykaz, s. 146, przypuszczał, że Dzierśław mógł doktorat prawa cywilnego uzyskać w Rzymie.

¹⁵⁷ Zawierał *repetitiones* adwokatów konsystorskich z lat 1468 i 1469, a pochodził z Rzymu (A. V e t u l a n i, Średniowieczne rękopisy, s. 377-379; W. G ó r a l s k i, Wkład kapituły katedralnej w Płocku do rozwoju kultury umysłowej miasta do XVI wieku, *Studia Plockie* 32, 2004, s. 169).

¹⁵⁸ LP, s. 81: 15 maii, *Iohannes Iacobi de Polonia examinatus et doctoratus fuerit, et ab omnibus, nemine discrepante, approbatus; et ego Iohannes de Sala sibi tradidi insignia.*

¹⁵⁹ S. A. S r o k a, Wykaz, s. 147; D. W ó j c i k - Z e g a, Jan z Wysokiej, w: Profesorowie Wydziału Prawa (jak w przyp. 52), s. 163-165.

¹⁶⁰ MUK nr 63h/158; NKP nr 65/30, 70/10.

Dnia 10 II 1478 r. nostryfikował swój dyplom boloński, a następnie został włączony do grona profesorów. Wykładał *Liber Sextus* i Klementyny, a od 1491 r. Dekret Gracjana. Sprawował też godność dziekana Wydziału Prawa w l. 1485 i 1495. Z racji swojego wykształcenia był konsyliarzem rektorów Jana Sakrana z Oświęcima (1494/1495) i Wojciecha z Pniew (1497/1498). Uzyskał altarie u św. Aleksego oraz u Wszystkich Świętych w Krakowie, był plebanem w Koprzywnicy i wreszcie kanonikiem krakowskiej kolegiaty Wszystkich Świętych.

W latach osiemdziesiątych XV w. trzech Polaków uzyskało stopnie naukowe z prawa w Bolonii, przystępując do egzaminu prywatnego za dyspensą. W przypadku pierwszego z nich, Abrahama Zbąskiego (zm. 1528)¹⁶¹, siostrzeńca biskupa poznańskiego Uriela Górki (co skwapliwie odnotował w swoim diariuszu Gaspare Codibò¹⁶²), rektora ultramontanów w 1482 r., mamy do czynienia z rodzinną tradycją studiów bolońskich. Już Uriel Górka (biskup od 1479 r.) studiował w Bolonii od 1463 r. (aczkolwiek nie uzyskał żadnego stopnia naukowego)¹⁶³. Abraham w czasie swych studiów był już kanonikiem poznańskim (od 1476) i gnieźnieńskim (od 1480). Nie wiadomo, gdzie studiował wcześniej ani ile czasu trwały jego studia prawnicze. Kolegium doktorów prawa cywilnego w Bolonii udzieliło mu dyspensy od obowiązku studiowania przez wymagane statutami lata oraz od obowiązku prowadzenia *repetitiones* (dopiero w drugim głosowaniu, gdyż w pierwszym był jeden głos sprzeciwu)¹⁶⁴. W przypadku prawa kanonicznego nie ma wzmianki o udzieleniu mu dyspensy. W czasie egzaminu z prawa cywilnego Abraham otrzymał negatywne oceny od dwóch członków kolegium doktorskiego¹⁶⁵. Z prawa kanonicznego został promowany jednomyślnie. W dniu 10 V 1483 r. odbył egzamin publiczny z obojga praw. Wiąże się z nim zdarzenie, które mogłoby wskazywać, że pozytywny wynik egzaminów Abrahama był z góry zakładany. Wicearchidiakon boloński chciał bowiem we wcześniej już ułożonej mowie na wręczenie insygniów doktorskich powiedzieć, że Abraham zarówno z prawa cywilnego, jak i kanonicznego promowany był *nemine discrepante*. W tej sytuacji przewodniczący kolegium doktorów prawa cywilnego zarządził głosowanie, w wyniku którego wicearchidiakon uzyskał zgodę na ogłoszenie, że Abraham został jednogłośnie promowany na doktora

¹⁶¹ P. Dembiński, Poznańska kapituła, s. 338-339.

¹⁶² Diario bolognese, s. 46: *Abraam Polonus nepos Uriellis Poznanicensis [!] episcopi factus est rector Ultramontanorum et Artistarum*. S. A. Sroka, Polacy w Bolonii, s. 669, przypuszczał, że Uriel w czasie swoich studiów bolońskich mógł mieszkać w domu Gaspara Codibò, ale nie ma na to dowodów źródłowych.

¹⁶³ P. Dembiński, Poznańska kapituła, s. 682 (z powołaniem na kopiarzusz z Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu); o studiach bolońskich nie wspomina J. Garbaciak, Górka (z Górki) Uriel, w: PSB VIII (1959), s. 421-422.

¹⁶⁴ LC 1451-1500, s. 261: *Die VII eiusdem mensis, convocato collegio in loco consueto, dispensatum fuit cum d. Abraam, rectore dignissimo dominorum ultramontanorum, quod, non obstante quod [non] studuerit per tempus debitum, possit graduari; item non obstante quod non reperierit; item quod eadem die possit subire examen in iure civili et canonico. In qua congregatione interfuerunt novem doctores et habuit fabas albas octo et unam nigram in primo partito; in 2° et 3° habuit novem fabas albas et sic omnes albas.*

¹⁶⁵ Tamże: *Die VIII presentatus fuit michi priori predictus d. Abram per promotores suos et ei assignavi diem X pro punctis et examine, qui in examine habuit duas reprobatorias.*

obojsza praw¹⁶⁶. Do sytuacji tej nawiązuje też wzmianka w *Liber secretus iuris pontifici*, że kandydat uzyskał promocję „niezasłużenie”¹⁶⁷. Znaczący wydaje się także fakt, że Abraham wyjechał z Bolonii już dwa dni po doktoracie, co odnotował Gaspare Codibó¹⁶⁸. Po powrocie do kraju uzyskał jeszcze kanonię wrocławską (1486). Później porzucił jednak karierę kościelną i już przed 1489 r. został tenentariuszem babimojskim, a w l. 1516-1528 był kasztelanem bydgoskim.

Kolejny Polak, Jan z Szyszek (zm. 1505)¹⁶⁹, za dyspensą przystąpił 15 X 1489 r. do egzaminu prywatnego z prawa kanonicznego i tego samego dnia otrzymał insygnia doktorskie¹⁷⁰. Przyjechał do Bolonii już w dojrzałym wieku i mając za sobą studia na Uniwersytecie Krakowskim (wpisał się w 1464 r.¹⁷¹, a ze stopniem magistra jest potwierdzony źródłowo od 1482 r.). Zdobył doświadczenie jako notariusz publiczny i adwokat konsystorski w Gnieźnie, później zaś (1482-1484) pisarz na dworze biskupa płockiego. Posiadał już beneficja – był wikariuszem katedry płockiej (1476-1484) i plebanem w Królewie (od 1481). Na studia do Bolonii mógł się udać po 1484 r. *Liber secretus* nie podaje, czego dotyczyła dyspensacja – lat studiów czy prowadzenia wykładu. Po powrocie Jan kontynuował karierę kościelną. Został kanonikiem płockim (1491) i prepozytem pułtuskim (1493-1503).

Również Jan syn Jana z Dąbrówki (zm. 1513)¹⁷² z diecezji poznańskiej, który uzyskał doktorat prawa kanonicznego w Bolonii 20 VI 1489 r.¹⁷³, udał się na studia

¹⁶⁶ Tamże: *Eadem die examinatus in iure canonico, fuit aprobatus, nemine discrepante; sed quia in eadem oratione fenda per eximium utriusque iuris doctorem Antonium Siculum, vice archidiaconum non poterant apte adaptari verba orationis, ut dicerent, quod fuerit aprobatus in iure canonico nemine discrepante et in iure civili fuerunt due reprobatorie, fuit visum doctoribus omnibus iuris civilis et iuris canonici, quod ego prior ponerem partitum, quibus placet, quod, non obstante quod in iure civili habuerit duas reprobatorias, vice archidiaconus dicat in iure civili in eadem oratione, quod fuerit etiam aprobatus nemine discrepante, ex gratia ponat fabam albam; quibus displicet, ponat nigram. In quo partito interfuerunt XII doctores et optentum fuit partitum, nemine discrepante; propter quod vice archidiaconus aprobavit eum d. Abraham nemine discrepante non solum in iure canonico, sed etiam dixit et comprobavit eum nemine discrepante etiam in iure civili; et isto modo in utroque iure, nemine discrepante, fuit aprobatus.*

¹⁶⁷ LP, s. 96: *Habraam, rector scoliarium ultramontanorum, examinatus et conventuatus fuit, et fuit doctoratus in utroque iure, licet inmerito.*

¹⁶⁸ *Diario bolognese*, s. 48: *Abram Polonus rector X die 10 mai utriusque iuris doctor factus; pro eo sponendi et sequenti die abiit; zob. S. A. Sroka, Polacy w Bolonii, s. 670.*

¹⁶⁹ S. A. Sroka, Wykaz, s. 149.

¹⁷⁰ LP, s. 109: *Ioannes Bouyethii de Schiski de diocesi Plotensi in Polonia dispensatus fuit; – 15 oct. examinatus fuit et ab omnibus, nemine discrepante, approbatus; vicarius archidiaconi [Francisci de Ruvère protonotarii apostolici] pronuntiavit et constituit doctorem; S. A. Sroka, Wykaz, s. 149.*

¹⁷¹ MUK nr 64h/125.

¹⁷² S. A. Sroka, Wykaz, s. 149; A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy*, s. 41, 49, 51. Zob. P. Dembiński, *Poznańska kapituła*, s. 473, który doktorat boloński uzyskany w 1467 r. przypisuje Janowi Słapowi z Dąbrowy herbu Drogosław, synowi Piotra. Doktorat taki nie jest odnotowany w *Liber secretus iuris pontifici* (cytowany przez tego badacza S. Windakiewicz, *Informacja*, s. 134-135, podaje jednak rok 1489).

¹⁷³ LP, s. 109: *19 iun., Ioannes Dambrocha de Polonia dispensatus fuit; 20 iun. examinatus et, nemine discrepante, approbatus, licenciatus et graduatus fuit.*

prawnicze w dojrzałym wieku. Miał za sobą studia na Wydziale Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego (immatrykulacja w 1470, magisterium w 1479 r.)¹⁷⁴. Na podstawie udzielonej mu dyspensy można przypuszczać, że jego studia prawnicze nie obejmowały pełnego kursu albo nie dopełnił obowiązku prowadzenia wykładów lub *repetitiones*. Po powrocie do kraju uzyskał archidiaconat pomorski w kapitule wrocławskiej (1496-1513) i pełnił funkcję prokuratora tej kapituły (1498-1500).

W latach dziewięćdziesiątych XV w. stopnie naukowe z prawa otrzymało w Bolonii czterech Polaków, w tym trzech za dyspensą. W przypadku Jana Filipowicza z Wilna (zm. 1524), który zdobył doktorat prawa kanonicznego 4 IV 1495 r.¹⁷⁵, nie wiadomo, jak długo studiował prawo ani jaką odbył wcześniej edukację na poziomie uniwersyteckim. Ze względu na prawdopodobne pochodzenie plebejskie stopień doktora praw był mu potrzebny w karierze kościelnej. Ułatwiły ją nawiązane w Bolonii kontakty (uzyskał tytuł protonotariusza papieskiego i wicekomesa papieskiego). Od 1497 r. występował jako świadek na dokumentach biskupów wileńskich, a w 1501 r. został kanonikiem wileńskiej kapituły katedralnej. Pełnił też funkcję sekretarza Zygmunta Starego jako wielkiego księcia litewskiego (od 1508) i króla polskiego (od 1517). W 1519 r. król udzielił mu prezenty na biskupstwo kijowskie, co potwierdziła w następnym roku prowizja papieska¹⁷⁶.

Niewiele można powiedzieć o studiach albo karierze Polaka określonego jako *Landislaus de Polonia*, który 27 I 1496 r. zdobył doktorat prawa kanonicznego za dyspensą. Wiadomo, że był pochodzenia szlacheckiego i wywodził się z diecezji wrocławskiej¹⁷⁷.

Jan Salomon (zm. 1528), syn rajcy krakowskiego Piotra Salomona¹⁷⁸, przystąpił 12 XII 1496 r. w Bolonii do egzaminu prywatnego z prawa kanonicznego i został jednomyślnie promowany. Tego samego dnia złożył egzamin prywatny z prawa cywilnego (z jednym głosem sprzeciwu), po czym otrzymał insygnia doktorskie¹⁷⁹. Wcześniej studiował sztuki wyzwolone na Uniwersytecie Krakowskim (zapisany w 1484, magistrem został w 1491 r.)¹⁸⁰. Karierę rozpoczął dzięki wpływowemu ojcu. Od 1490 r. był altarystą w krakowskim kościele Mariackim. Na nauki do Włoch udał

¹⁷⁴ MUK nr 70e/085; NKP nr 79/4.

¹⁷⁵ LP, s. 124: *Iohannes Filipibus de diocesi Vlnensi de Lamania dispensatus fuit; 8 apr. examinatus, approbatus nemine discrepante, et doctoratus per Iacobum Bovium.*

¹⁷⁶ K. R. P r o k o p, Biskupi kijowscy obrządku łacińskiego XIV-XVIII w. Szkice biograficzne, Biały Dunajec – Ostróg 2003, s. 34-35.

¹⁷⁷ LP, s. 127: *23 ian. nobilis et egregius scholaris Landislaus de Polonia dispensatus fuit; -- 27 ian. examinatus et doctoratus fuit; et fuit aprobatus nemine discrepante.* W *Liber notarii* pod tą datą jest wymieniony *Stanislaus de Polonia diocesis Wladislaviensis* (cyt. za: LP, s. 127, przyp. 669). S. A. S r o k a, Wykaz, s. 154-155, wskazując na większą precyzję zapisków w aktach notarialnych, daje pierwszeństwo imieniu Stanisław, a zwraca też uwagę, że również Stanisław z Wojczyc został w *Liber secretus* zniekształcony jako *Lancislaus de Polonia*.

¹⁷⁸ W. B u k o w s k i, Salomon Jan, w: PSB XXXIV (1992-1993), s. 379; S. A. S r o k a, Wykaz, s. 151.

¹⁷⁹ LP, s. 128: *12 dec. Ioannes q. Petri Salamonis, Polonus de Cracovia, examinatus, graduatus et doctoratus fuit, et aprobatus nemine discrepante; LC 1451-1500, s. 374, przyp. 285: ipsum [d. Johannem de Apolonia] approbaverunt unanimiter, excepta una voce reproboria.*

¹⁸⁰ MUK nr 84e/037; NKP nr 91/7.

się w 1492 r. Brak wzmianki o udzieleniu mu dyspensy świadczyłby o odbyciu pełnych studiów. Po powrocie zdobywał kolejne beneficja: kanonię gnieźnieńską (1500) i krakowską (1501), prepozyturę skalbmierską (1505), parafię w Kocku (1510) oraz dziekanę sandomierską (1517).

Marcin Łukasz z Wilkanowa, syn starosty bratiańskiego Adama¹⁸¹, do Bolonii udał się po zakończeniu studiów na Wydziale Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego (zapisany w 1486, magistrem został w 1490 r.)¹⁸². W dniu 14 II 1495 r., po wcześniejszych dyspensach udzielonych przez kolegium doktorów prawa kanonicznego i cywilnego, został jednomyślnie promowany i otrzymał stopień doktora obojga praw¹⁸³. W przypadku prawa cywilnego dispensa dotyczyła faktu, że nie prowadził wykładów ani *repetitiones*¹⁸⁴. W następnym roku, 21 IV 1496 r., uzyskał jeszcze doktorat teologii w Sienie¹⁸⁵. Gdy wrócił do kraju, został kanonikiem warszawskim (1500-1507).

IV. PODSUMOWANIE

Stopnie naukowe z prawa uzyskało w Bolonii w XV w. łącznie 29 Polaków. Warto zwrócić uwagę na to, jak rozkładała się liczba promowanych na poszczególne dekady. W pierwszym dziesięcioleciu XV w. – mamy jednego doktora, w drugim – dwóch, w latach dwudziestych – czterech, w trzydziestych nie ma odnotowanego żadnego, w czterdziestych jest znowu czterech, w pięćdziesiątych – trzech, w sześćdziesiątych – sześciu, w siedemdziesiątych – dwóch, w osiemdziesiątych – trzech i dziewięćdziesiątych – czterech. Dla porównania, w Padwie doktorat z prawa w pierwszej dekadzie XV w. uzyskało dwóch Polaków, na przełomie drugiej i trzeciej dekady – kolejnych dwóch, a w latach czterdziestych – jeszcze jeden, a w drugiej połowie XV w. nie odnotowano tam już żadnych Polaków promowanych z prawa¹⁸⁶.

¹⁸¹ S. A. S r o k a, Wykaz, s. 151; L. K r ó l i k, Kapituła kolegiacka w Warszawie do końca XVIII wieku, Warszawa 1990, s. 193.

¹⁸² MUK nr 86e/083; NKP nr 90/1.

¹⁸³ LP, 1451-1500, s. 124: *14 Febr. Martinus Lucas Vvilkanovv dioecesis Plocensis in Polonia dispensatus fuit; 2 Febr. examinatus et conventuatus; approbatus nemine discrepante; doctoratus in utroque iure*; LC 1451-1500, s. 362: *Die 14 mensis Februarii dispensatum fuit cum d. Luca de Polonia, qui obtinuit per omnes fabas albas, nemine penitus discrepante, legitime convocato collegio – –. Die XXI eiusdem mensis, congregato legitime collegio in sufficienti numero, approbatus fuit nobilis et peritissimus scholaris d. Lucas de Apolonia antedictus, nemine discrepante. Et iuravit legitime more consueto, d. Sigismondo de Magnanis vices meas gerente, cum ego interesse nequiverim ob antianatus officium.*

¹⁸⁴ ASB, Studio 26 (*Liber notarii iuris caesarei*), k. 246r; LC 1451-1500, s. 362, przyp. 249: *d. Lucas de Apolonia exposuit se velle subire examen – – sibi obstabat quod non legit lectiones sui magistri, neque repetiit legem vel rubricam.*

¹⁸⁵ S. A. S r o k a, Wykaz, s. 151; G. M i n u c c i, Le lauree dello Studio Senese alla fine del secolo XV, Milano 1981, s. 33.

¹⁸⁶ Byli to: Andrzej Łaskarzyc doktor dekretów (1402), Paweł Włodkowicz licencjat dekretów (1408), Mikołaj Kicki doktor dekretów (1419), Władysław Oporowski licencjat (między VI a X 1419) i doktor dekretów (5 XI 1419), Jan Lasocki licencjat dekretów (1447). Pominięty został Wawrzyniec z Wrocławia określony jako *Laurentius Saxonis de Polonia*, o którego związkach z Polską niewiele wiadomo. Zob. J. F i j a ł e k, Polonia, s. 2-8, 20-26, 55-56, 49-53; *Acta graduum academicorum gymnasii Patavini ab anno 1406 ad annum 1450*, red. G. Zonta, I. Brotto, t. II, Padova 1970, s. 258, nr 2150; D. G a l l o, Lauree inedite, s. 33.

W trzeciej i czwartej dekadzie XV w. prawniczy Uniwersytet Padewski wyraźnie więc ustępował w preferencjach Polaków miejsca Bolońskiemu, a w drugiej połowie XV w. Uniwersytet Padewski przestał być miejscem uzyskiwania stopni naukowych z prawa przez Polaków¹⁸⁷. Stosunkowo małą liczbę Polaków promowanych z prawa w Bolonii na początku XV w. można wiązać z kryzysem, jaki przechodziła uczelnia w związku z sytuacją polityczną – schizmą i wewnętrznymi walkami o władzę w mieście. Prześladowania dotknęły wtedy również profesorów, którzy jako obywatele bolońscy byli zaangażowani w politykę miejską. Pod zarzutem zdrady aresztowany został wybitny kanonista Gaspare Calderini, a profesor prawa cywilnego Bartolomeo da Saliceto został dwukrotnie skazany na wygnanie (1389 i 1399)¹⁸⁸. W związku z tą sytuacją nastąpił spadek liczby egzaminów z prawa kanonicznego. O ile w 1402 r. odbyło się 14 egzaminów publicznych, o tyle w 1406 r. – już tylko jeden¹⁸⁹. Sytuacja ta, a także dążenie władz miejskich do większej kontroli nad studium oraz niedostateczne finansowanie przyczyniły się do tego, że po śmierci Giovanniego da Legnano (1383)¹⁹⁰ zabrakło równie wybitnych kanonistów. Według ustaleń Berarda Pio, w l. 1418-1427 zaczęła wzrastać liczba przystępujących do egzaminów prywatnych z prawa kanonicznego z około 8 do 10 rocznie, głównie za sprawą większego napływu ultramontanów¹⁹¹. Ponowny rozkwit uniwersytetu nastąpił jednak dopiero pod koniec lat czterdziestych XV w. dzięki działaniom podjętym przez papieża Mikołaja V i jego dyspozycjom na rzecz wykładowców i studentów oraz dzięki wysłanemu do Bolonii legatowi, kardynałowi Bessarionowi¹⁹².

Trudniej jest wskazać preferencje Polaków w wyborze Bolonii jako miejsca samych studiów prawniczych niezakończonych zdobyciem stopnia naukowego. Na obecnym etapie badań można wskazać co najmniej kilkunastu Polaków, którzy studiowali prawo w Bolonii, nie uzyskując tam stopnia naukowego¹⁹³. Nasza wiedza o nich

Żadnych Polaków promowanych z prawa w drugiej połowie XV w. nie odnotowują: Acta graduum academicorum gymnasii Patavini ab anno 1451 ad annum 1460, red. M. P. Ghezzeo, Padova 1990; Acta graduum academicorum gymnasii Patavini ab anno 1461 ad annum 1470, red. G. Pengo, Padova 1992; Acta graduum academicorum gymnasii Patavini ab anno 1471 ad annum 1500, red. E. Martelozzo-Forin, Roma-Padova 2001.

¹⁸⁷ Por. L. Rossetti, Spunti, s. 248.

¹⁸⁸ B. Pio, Lo Studium e il Papato tra XIV e XV secolo, w: *Politica e 'Studium': nuove prospettive e ricerche*, Bologna 2005 (Studi e memorie per la storia dell'università di Bologna, seria nowa, t. 10), s. 158-160; H. J. Becker, Calderini Gaspare, w: *DBI XVI* (1973), s. 605-606; G. Orlandelli, Bartolomeo da Saliceto, w: *DBI VI* (1964), s. 766-768.

¹⁸⁹ B. Pio, La peregrinatio academica nell'età dello scisma: studenti di diritto canonico a Bologna fra XIV e XV secolo, w: *Identità cittadine e aggregazioni sociali in Italia, secoli XI-XV*, Trieste 2012, s. 126-127.

¹⁹⁰ A. Bartocci, Giovanni da Legnano († 1383), w: *Autographa*, t. I, cz. 1: *Giuristi, giudici e notai (sec. XII-XVI med.)*, Bologna 2012, s. 87-101; B. Pio, Oldrendi Giovanni (Giovanni da Legnano), w: *DBI LXXIX* (2013), s. 196-200.

¹⁹¹ B. Pio, La peregrinatio, s. 130.

¹⁹² A. L. Trombetti-Budriesi, L'esame di laurea, s. 176.

¹⁹³ Tomasz Strzemiński, Mikołaj Kicki, Władysław Oporowski, Grzegorz Cieniawa, Jakub z Kutna, Jan z Niewiesza, Stanisław z Brudzewa, Uriel Górka, Jan ze Zdziaru, Jan Lubrański, Paweł Szydłowiecki. Badacze z reguły zaliczają do Polaków studiujących prawo kanoniczne w Bolonii również Mikołaja i Andrzeja Koperników, mimo że byli wpisani do nacji

często sprowadza się do odnotowania samego faktu studiów. Na przykład o kapłanie diecezji poznańskiej Tomaszu Strzemińskim, synu Jaśka, wiadomo tylko, że 25 XI 1410 r. studiował w Bolonii¹⁹⁴. Mikołaj Kicki (zm. 1429) archidiakon gnieźnieński (i współrodowiec biskupa poznańskiego Andrzeja z Gosławic, który doktoryzował się w Padwie) oraz Władysław Oporowski rozpoczęli studia prawnicze w Bolonii, ale potem przenieśli się do Padwy i tam uzyskali stopień doktora¹⁹⁵. Przyszły (od 1498) biskup poznański Jan Lubrański doktorat dekretów zdobył w Rzymie¹⁹⁶, Paweł Szydłowiecki zaczął studiować prawo kanoniczne w Bolonii (1496), ale doktorat uzyskał (1501) w Ferrarze¹⁹⁷. Niekończenie studiów prawniczych w Bolonii stopniem tam uzyskanym w wielu wypadkach mogło być powodowane brakiem wystarczających środków finansowych, o czym była już mowa. Za przykład mogą posłużyć także studia Grzegorza Cieniawy z Mysłowic (zm. 1460/1461), syna rajcy kazimierskiego Piotra Cieniawy ze Stradomia. Grzegorz w 1433 r. uzyskał na Uniwersytecie Krakowskim stopień magistra sztuk i bakałarza dekretów. W 1437 r. wyjechał na studia prawnicze, otrzymawszy list polecający od Jana Elgota do profesorów w Bolonii, Padwie i Paryżu. O tym, że studiował prawo w Bolonii, świadczy przepisany tam przez niego w 1437 r. rękopis zawierający *Recollecta super Sexto* Domenika da San Gimignano¹⁹⁸. W 1439 r. wrócił do Krakowa, gdzie ukończył studia prawnicze, zdobywając w 1440 licencjat, a w 1441 r. – doktorat dekretów. Od 1444 r. wykładał na Uniwersytecie Krakowskim¹⁹⁹.

Można przypuszczać, że w latach, kiedy Polacy pełnili funkcje rektorów lub wicerektorów ultramontanów (np. pod koniec lat czterdziestych XV w.), obecni byli w Bolonii również inni studenci polscy. W 1447 r., gdy rektorem citra- i ultramontanów

niemieckiej, zob. S. A. S r o k a, Doktoraty Polaków na uniwersytecie w Ferrarze w pierwszej połowie XVI wieku, *Roczniki Historyczne* 80, 2014, s. 158-159. Nie można za Polaków uznać wszystkich wymienionych w spisie rektorów nacji polskiej, zamieszczonym w tomie *Laudatio Bononiae*, s. 428-431.

¹⁹⁴ Nie chodzi tu o imiennika, późniejszego biskupa krakowskiego (J. F i j a ł e k, *Polonia*, s. 31; por. P. D e m b i ń s k i, *Poznańska kapituła*, s. 676, przyp. 844).

¹⁹⁵ Mikołaj Kicki w 1415 studiował w Bolonii, a w 1418 i 1419 r. w Padwie (J. F i j a ł e k, *Polonia*, s. 49; o studiach bolońskich: C. P i a n a, *Nuovi documenti*, s. 687, nr 1615; D. G a l l o, *Lauree inedite*, s. 20; L. R o s s e t t i, *Spunti*, s. 247). Władysław Oporowski w 1416 studiował w Bolonii, w Padwie zaś między V a X 1419 uzyskał licencjat dekretów, a 27 X 1419 r. – doktorat dekretów (J. F i j a ł e k, *Polonia*, s. 55-56; D. G a l l o, *Lauree inedite*, s. 33). Andrzej Łaskarzyc z Gosławic herbu Godziemba mógł, zdaniem J. F i j a ł e k a, *Polonia*, s. 20-26, udać się na studia prawnicze do Padwy już na przełomie 1402 i 1403, jego obecność poświadczona jest tam 10 XI 1403, a promowany na doktora dekretów został 22 II 1405 r.

¹⁹⁶ P. D e m b i ń s k i, *Poznańska kapituła*, s. 441-443; L. H a j d u k i e w i c z, *Lubrański Jan*, w: *PSB XVIII* (1973), s. 81-84; I. S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, *Polska kancelaria*, s. 139.

¹⁹⁷ S. A. S r o k a, *Szydłowiecki Paweł*, w: *PSB XLIX* (2013-2014), s. 574; t e n z e, *Doktoraty*, s. 157.

¹⁹⁸ W rękopisie tym wspomniał o swoich kłopotach finansowych w czasie studiów: *per Gregorium de Myslowicze alias de Zawada continuantem studium Bononiae a. d. 1437 gravissimis expensis, quia pauperimus fuit* (J. F i j a ł e k, *Polonia*, s. 85).

¹⁹⁹ Tamże, s. 84-86; B. W y r o z u m s k a, *Grzegorz Cieniawa*, w: *PSB IX* (1960-1961), s. 84-85; M. Z d a n e k, *Grzegorz Cieniawa z Mysłowic*, w: *Profesorowie Wydziału Prawa* (jak w przyp. 52), s. 81-82.

był Mikołaj Chebda z Niewiesza, prawo kanoniczne studiował w Bolonii kanonik włocławski Jakub z Kutna²⁰⁰, a być może (choć brak na to potwierdzenia źródłowego) także brat Mikołaja, Jan z Niewiesza²⁰¹. Na początku lat pięćdziesiątych w Bolonii studiowali Stanisław z Brudzewa herbu Pomian, syn wojewody sieradzkiego²⁰², oraz Jan ze Zdziaru kanclerz płocki (1449-1455) i późniejszy oficjał płocki (1476-1482)²⁰³, w połowie lat sześćdziesiątych – Uriel Górka herbu Łódzia, syn wojewody poznańskiego i późniejszy biskup poznański²⁰⁴. Grupa Polaków, którzy studiowali prawo w Bolonii w XV w. bez uzyskania stopnia naukowego, musiała być w istocie jeszcze liczniejsza. Należy się spodziewać, że dalsze badania archiwalne ujawnią nowe nazwiska. Można sądzić, że większość Polaków, którzy nie kończyli studiów stopniem naukowym, przebywała krótko w Bolonii, gdyż większość studentów studiowała tam najwyżej kilka lat, nie odbywając pełnych studiów²⁰⁵.

Analizując dyspensy uzyskane przez Polaków promowanych z prawa w Bolonii w XV w., można uznać, że przynajmniej dla 16 z nich Bolonia raczej nie była rzeczywistym czy najważniejszym miejscem uzyskania formacji prawniczej. Ośmiu uzyskało dyspensy od obowiązku studiowania przez przewidziane statutami lata lub prowadzenia wykładu albo *repetitiones*²⁰⁶, kolejnych ośmiu uzyskało dyspensy, których przedmiot nie został sprecyzowany²⁰⁷, ale należy sądzić, że i oni nie odbyli pełnych studiów. Także wśród pozostałych Polaków, przystępujących do egzaminu prywatnego bez żadnego zwolnienia, część mogła swoje studia prawnicze odbywać też poza Bolonią (tak jak Piotr Wolfram), ale brakuje niestety przeważnie źródeł, aby to stwierdzić (nic prawie nie wiemy o przebiegu studiów Jakuba z Polski czy Tomasza z Polski). Ponieważ w XV w. postępowało odchodzenie od statutowych wymogów co do czasu studiów, dyspensy stawały się coraz częstsze, przybierając na sile zwłaszcza od lat trzydziestych i czterdziestych (spośród Polaków pierwsi uzyskali je Adam z Będkowa w 1423 i Gotard z Gurby w 1424 r.), by pod koniec stulecia stać się właściwie rutynową praktyką. W związku z tym coraz częściej przestawano podawać informacje o udzielonych dyspensach²⁰⁸. Nie zawsze jednak

²⁰⁰ J. Fijałek, *Polonia*, s. 103; BP VI, nr 423.

²⁰¹ Tak sądził K. Doła, *Wrocławska kapituła katedralna w XV wieku. Ustrój, skład osobowy, działalność*, Lublin 1983, s. 339, a za nim L. Ponięwozik, *Pralaci*, s. 205; nie wspominają natomiast o studiach J. Fijałek, *Polonia*, s. 94, oraz M. Czyżak, *Kapituła*, s. 342-344.

²⁰² BP VI, nr 423 (26 IX 1450); zob. P. Dembiński, *Poznańska kapituła*, s. 649.

²⁰³ BP VI, nr 634 (1 VII 1452); zob. A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy*, t. I, s. 192-193.

²⁰⁴ Zob. wyżej, przyp. 163.

²⁰⁵ A. L. Trombetti-Budriesi, *L'esame di laurea*, s. 144.

²⁰⁶ Dyspensy od kolegium doktorów prawa kanonicznego otrzymali: Adam z Będkowa, Gotard z Gurby, Zygmunt Giżycki i Andrzej Oporowski, a od kolegium doktorów prawa cywilnego: Mikołaj z Mirzyńca, Mikołaj Chebda, Abraham Zbąski i Marcin Łukasz Wilkanowski.

²⁰⁷ Wojciech Piotrawiński z Nowego Miasta, Marcin ze Słupcy, Władysław z Głębozczek, Dzierżaw z Karnic, Jan z Dąbrowy, Jan z Szyszek, Jan Filipowicz z Wilna, *Landislaus de Polonia*.

²⁰⁸ W przypadku prawa cywilnego w l. 1378-1500 z dyspens przy przystępowaniu do egzaminu skorzystało 57,95% ultramontanów. W l. 1398-1407 z dyspensy skorzystało 18 spośród 139 egzaminowanych, w l. 1448-1457: 70 spośród 128, a w l. 1488-1497: 112 spośród 120 (A. L. Trombetti-Budriesi, *L'esame di laurea*, s. 179, 182-184).

sposób uzyskiwania stopni naukowych przez Polaków odzwierciedlał tę ogólną tendencję do zwolnień. Spośród czterech Polaków, którzy uzyskali doktoraty w latach czterdziestych XV w., dwóch otrzymało dyspensy (Mikołaj z Mirzyńca i Zygmunt Giżycki), w latach pięćdziesiątych natomiast żaden z trzech promowanych Polaków nie miał dyspensy (Jan Ostroróg został tylko zwolniony z opłaty za egzamin); w latach sześćdziesiątych zwolnienia miało czterech z sześciu promowanych Polaków, w latach siedemdziesiątych – jeden spośród dwóch (Dziersław z Karnic), a drugi nie (Jan z Wysokiej), w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych z ulg korzystali wszyscy promowani Polacy (odpowiednio trzej i czterej).

Polacy, w przypadku których można mówić o pełnych studiach prawniczych i przynajmniej częściowej formacji bolońskiej, byli z reguły przedstawicielami różnych rodów i udawali się do Bolonii u progu swojej kariery w stosunkowo młodym wieku²⁰⁹. Byli to bliscy krewni hierarchów kościelnych, jak Wojciech i Filip, bratankowie biskupa poznańskiego, a potem prymasa Wojciecha Jastrzębca, należący do młodszego pokolenia (zaczynający edukację w Krakowie w latach czterdziestych XV w.), Marcin Gruszczyński, brat biskupa wrocławskiego Jana, nieco młodszy od niego (studiujący w Krakowie w latach pięćdziesiątych) Jan Goślubski i Andrzej Oporowski, bratankowie arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława Oporowskiego czy należący do kolejnej generacji Abraham Zbąski, siostrzeniec biskupa poznańskiego Uriela Górki. W przypadku Andrzeja Oporowskiego chodziło jednak bardziej o stopień, a formacja prawnicza była tylko częściowa, gdyż jego studia w Bolonii mogły trwać najwyżej półtora roku. Zwieńczone stopniem doktorskim studia mogły stanowić wstęp do przyszłej kariery biskupiej (jak w przypadku Andrzeja Oporowskiego i Jana Goślubskiego). Analogie można wskazać wśród graduatów z Padwy. Był wśród nich Władysław Oporowski, wysłany zapewne przez ojca, wojewodę łączyckiego Mikołaja, na kilkuletnie studia zagraniczne w związku z planowaną karierą kościelną. Młody Oporowski udał się najpierw do Wiednia na Wydział Sztuk (immatrykulacja w 1413, bakalaureat w 1415 r.), potem studiował prawo w Bolonii, a następnie w Padwie, gdzie zdobył doktorat dekretów (5 XI 1419)²¹⁰. W przypadku Jana Ostroroga, przedstawiciela moźnej rodziny, który został wysłany na kilkuletnie studia zagraniczne w młodym wieku i uzyskał doktorat obojga praw, chodziło o zapewnienie kariery świeckiej. Studia Jana wpisywały się w tradycję rodzinną Ostrorogów – w XV w. wszyscy synowie i wnukowie Sędziwoja z Ostroroga (dziada doktora Jana) studiowali na uniwersytetach; razem z Janem zapisał się w Erfurcie jego stryjeczny brat Dobrogost²¹¹.

Przedstawiciele drugiej grupy, do której można zaliczyć 11 polskich graduatów, byli w dojrzałym wieku, posiadali beneficja i pełnili ważne funkcje kościelne lub państwowe. Z reguły studiowali w Bolonii dość krótko. Swoją formację prawniczą

²⁰⁹ Za taki można uznać wiek poniżej 30 lat, gdy znaczna część Polaków uzyskiwała doktoraty z prawa w wieku lat 30-40. Ponieważ możliwe są tylko szacunkowe oceny wieku (i to nie we wszystkich przypadkach), nie można obliczyć średniego wieku uzyskiwania doktoratu.

²¹⁰ D. G a l l o, *Lauree inedite*, s. 11; por. J. F i j a ł e k, *Polonia*, s. 54-56; P. D e m b i ń s k i, *Poznańska kapituła*, s. 698.

²¹¹ A. G ą s i o r o w s k i, *Panowie z Ostroroga. Wprowadzenie*, w: *Wielkopolscy Ostrorogowie, Ostroróg 1998*, s. 10; t e n ż e; Dobrogost z Lwówka, w: *PSB XXIV (1979)*, s. 499.

często zdobyli wcześniej i zanim sięgnęli po uniwersytecki stopień, mieli już za sobą praktykę jako notariusze, pracownicy kancelarii, prokuratorzy w Kurii itp. Taki model studiowania spotykany jest w różnych pokoleniach i wśród przedstawicieli różnych grup społecznych, reprezentują go zarówno przedstawiciele możnowładztwa i szlachty, jak Mirosław z Brudzewa (doktorat w drugiej dekadzie XV w.), Adam z Będkowa (doktorat w trzeciej dekadzie) czy też nieco młodszy Gotard z Gurby (doktorat w trzeciej dekadzie), a zwłaszcza Mikołaj Chebda z Niewiesza (ok. 45-50 lat w momencie doktoratu w 1448 r., jednak w jego przypadku można mówić o formacji bolońskiej, ze względu na kilkuletni pobyt w Bolonii), Jan Pniowski (ok. 40 lat w momencie doktoratu w 1448 r.), należący do jego pokolenia Zygmunt Giżycki (ok. 35-40 lat w momencie doktoratu w 1446 r.) czy wreszcie urodzeni później od nich Jan z Szyszek (ok. 40 lat w momencie doktoratu w 1489 r.) i Jan z Dąbrówki (ok. 35 lat w momencie doktoratu w 1489 r.). Zdobywających stopnie naukowe w Bolonii synów mieszczańskich spotykamy w różnych dekadach i z reguły mieli oni w momencie promocji ponad 30 lat (Piotr Wolfram, Marcin ze Słupcy, Wojciech z Nowego Miasta). Wyjątkiem od tej reguły jest Jan Salomon, syn wpływowego rajcy krakowskiego, który udał się do Bolonii w młodym wieku, bezpośrednio po uzyskaniu stopnia magistra sztuk w Krakowie, i mógł uzyskać bolońską formację prawniczą.

Polacy studiujący prawo w Bolonii i tam zdobywający stopień naukowy studiowali wcześniej prawo w innych ośrodkach. W pierwszych dekadach XV w. mieli za sobą najczęściej studia w Pradze (Piotr Wolfram, Mirosław z Brudzewa, Gotard z Gurby) lub w Padwie (Piotr Wolfram, Wojciech Jastrzębiec). Promowani w Bolonii w drugiej i trzeciej dekadzie XV w. coraz częściej odbyli wcześniej pełne studia na Wydziale Sztuk w Krakowie (staje się to w zasadzie regułą w drugiej połowie XV w.). Od lat czterdziestych pojawiają się osoby studiujące wcześniej w Rzymie (Mikołaj z Mirzyńca, Wojciech z Nowego Miasta, Dzierśław z Karnic). Wiązało się to z faktem, że dopiero od 1443 r. wznowiły swą działalność rzymskie uniwersytety miejski i kurialny, po okresach długich przerw związanych przede wszystkim z nieobecnością papieży²¹². Decyzja o uzyskaniu stopnia naukowego w Bolonii wynikała w przypadku tych ludzi z pewnością z prestiżu bolońskiego doktoratu z prawa.

W drugiej połowie XV w. wśród Polaków studiujących i zdobywających stopnie naukowe z prawa w Bolonii szczególnie silnie reprezentowane są środowiska katedralne Poznania, Gniezna i Płocka. Stosunkowo mniejszy udział środowiska krakowskiego można tłumaczyć faktem, że wielu z jego przedstawicieli robiło karierę dzięki pracy w kancelarii królewskiej, od niższych stanowisk dochodząc z czasem do najwyższych i uzyskując dzięki protekcji królewskiej ważne stanowiska kościelne i dochodowe beneficja²¹³.

Spośród 29 polskich graduatów prawa z Bolonii w XV w. pięciu zostało profesorami prawa Uniwersytetu Krakowskiego. W drugiej i trzeciej dekadzie XV w.

²¹² B. S c h w a r z, Kurienuniversität, s. 2; C. F r o v a, M. M i g l i o, „Studium Urbis” e „Studium Curiae” nel Trecento e nel Quattrocento: linee di politica culturale, w: Roma e lo Studium Urbis. Spazio urbano e cultura dal quattro al seicento, Roma 1992 (Publicazioni del Archivio di Stato, Saggi 22), s. 27.

²¹³ Większość pracowników kancelarii koronnej w l. 1447-1506 wywodziła się z Małopolski (I. S u ł k o w s k a - K u r a s i o w a, Polska kancelaria, s. 43, 49).

było trzech profesorów Uniwersytetu Krakowskiego ze stopniem naukowym zdobytym w Bolonii (Piotr Wolfram, Wojciech Jastrzębiec i Adam z Będkowa); w latach pięćdziesiątych – jeden (Jan z Pniowa, trzykrotny rektor) i w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych również jeden (Jan z Wysokiej). W Bolonii studiował także, choć nie uzyskał stopnia naukowego, Grzegorz Cieniawa. Widać, że o ile w początkowym okresie funkcjonowania Uniwersytetu Krakowskiego potrzebni byli ludzie po przynajmniej krótkim pobycie w najważniejszych wówczas uniwersytetach prawniczych i ze zdobytym tam stopniem, o tyle w drugiej połowie stulecia uczelnia krakowska mogła się już bez nich obyć.

Studia i stopień doktorski w Bolonii ułatwiały dalszą karierę, ale nie decydowały o niej, zwłaszcza w kraju. Z pewnością szanse na zrobienie kariery w otoczeniu kurialistów czy w samej Kurii Rzymskiej zwiększały się w przypadku osób, które w czasie studiów zdołały nawiązać bliższe kontakty z późniejszymi kardynałami czy nawet papieżami²¹⁴. Wydaje się jednak, że nie należy przeceniać roli Bolonii jako miejsca rzeczywistej formacji prawników polskich w XV w. O takiej formacji można mówić jedynie w przypadku tych, którzy odbyli w Bolonii pełne (lub co najmniej kilkuletnie) studia. Spośród omówionych powyżej 29 Polaków, którzy zdobyli stopnie z prawa w Bolonii, można wskazać dziewięciu, w przypadku których z pewnością można mówić o formacji prawniczej bolońskiej²¹⁵, u kolejnych pięciu można ją podejrzewać²¹⁶. Wydaje się, że dla kolejnych piętnastu Bolonia nie była głównym miejscem formacji prawniczej, a raczej tylko zdobywania stopni²¹⁷.

Kwestią wartą zbadania, choć trudną do zrealizowania ze względu na zniszczenie archiwum krakowskiego Collegium Iuridicum w pożarze w 1719 r.²¹⁸, byłaby analiza treści wykładów prowadzonych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Krakowskiego przez profesorów wykształconych w Bolonii i ocena, czy widoczny w nich był wpływ bolońskich doświadczeń. Należałoby także zbadać, czy wpływy bolońskiej szkoły

²¹⁴ Mechanizm taki pokazany jest w zawartej w *Translatio sancti Floriani* literackiej opowieści o biskupie krakowskim Idzim i jakimś biskupie mogunckim (*dominus Maguntinus*), późniejszym papieżu, zawierających ze sobą pakt w czasie studiów w Padwie. Wydaje się, że opowieść ta odzwierciedla raczej realia piętnasto- niż dwunastowieczne, zwłaszcza że zachowała się w rękopisach z XV w., ale kwestia ta wymagałaby odrębnych badań (*Translatio Sancti Floriani*, wyd. W. Kętrzyński, *Monumenta Poloniae historica*, t. IV, Lwów 1884, s. 755-762). Za zwrócenie uwagi na tę opowieść dziękuję profesorowi Jackowi Banaszkiwiczowi.

²¹⁵ Wojciech i Filip Jastrzębcowie (formacja prawnicza padewsko-bolońska), Mikołaj z Mirzyńca, Mikołaj Chebda z Niewiesza, Marcin Gruszczyński, Jan Goślubski, Jan Ostroróg, Stanisław z Wojcyc, Jan z Wysokiej, Jan Salomon.

²¹⁶ Jakub z Polski (za bolońską formację przemawiałby brak dyspensy i studiowanie na początku XV w., kiedy stopnie uzyskiwano po odbyciu pełnych studiów, ale z drugiej strony nie wiemy, czy studiował prawo tylko w Bolonii), Jan z Pniowa, Stanisław z Wojcyc, Abraham Zbąski (pełnił funkcję rektora), Tomasz z Polski (pełnił funkcję rektora, brak dyspensy).

²¹⁷ Piotr Wolfram z Krakowa, Mirosław z Brudzewa, Adam z Będkowa, Gotard z Gurby, Zygmunt Giżycki, Dzierżaw z Karnic, Wojciech Piotrawiński, Andrzej Oporowski, Marcin ze Słupcy, Władysław z Poznania (Głębocki), Jan z Szyszek, Jan syn Jana z Dąbrówki, Jan Filipowicz z Wilna, Marcin Łukasz z Wilkanowa, *Landislaus de Polonia*.

²¹⁸ W. U r u s z c z a k, Wydział Prawa Uniwersytetu Krakowskiego i jego profesorowie w latach 1364-1780, w: *Profesorowie Wydziału Prawa* (jak w przyp. 52), s. XIII.

prawniczej widoczne są w twórczości pozauniwersyteckiej krakowskich kanonistów, obejmującej m.in. traktaty, *consilia*, kazania oraz mowy²¹⁹.

BIBLIOGRAFIA

- Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta, t. I, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1894.
- Acta graduum academicorum gymnasii Patavini ab anno 1406 ad annum 1450, red. G. Zonta, I. Brotto, t. II, Padova 1970.
- Acta graduum academicorum gymnasii patavini ab anno 1451 ad annum 1460, red. M. P. Ghezzeo, Padova 1990.
- Acta graduum academicorum gymnasii patavini ab anno 1461 ad annum 1470, red. G. Pengo, Padova 1992.
- Acta graduum academicorum gymnasii patavini ab anno 1471 ad annum 1500, red. E. Martellozzo-Forin, Roma-Padova 2001.
- Acta nationis Germanicae Universitatis Bononiensis, wyd. F. Friedlaender, C. Malagola, Berolini 1887.
- Acten der Erfurter Universität, wyd. H. Weissenborn, Halle 1881.
- Ališauskas V., T. Jaszczółt, L. Jovaiša, M. Paknys, Lietuvos katalikų dvasininkai XIV-XVI w., Vilnius 2009.
- Ascheri M., I diritti del Medioevo italiano. Secoli XI-XV, Roma 2000.
- Bartocci A., Giovanni da Legnano († 1383), w: *Autographa*, t. I, cz. 1: Giuristi, giudici e notai (sec. XII-XVI med.), Bologna 2012.
- Barycz H., Polacy na studiach w Rzymie w epoce odrodzenia (1440-1600), Kraków 1938.
- Becker H. J., Calderini Gaspere, w: *Dizionario biografico degli Italiani*, t. XVI (1973).
- Belloni A., L'insegnamento giuridico nelle università italiane, w: *Luoghi e metodi di insegnamento giuridico nell'Italia medievale (secoli XII-XIV)*, Galatina 1989.
- Belloni A., Professori giuristi a Padova nel secolo XV. Profili bio-bibliografici, Frankfurt am Main 1986.
- Bukowski W., Salomon Jan, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIV (1992-1993).
- Bullarium Poloniae, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, t. VI, Romae-Lublin 1998.
- Catalogus codicum manuscriptorum medii aevii Latinorum qui in Bibliotheca Jagellonica Cracoviae asservantur, t. II, red. M. Kowalczyk, Wrocław 1982.
- Chachaj M., Promocje doktorskie biskupów, prałatów i kanoników katedralnych krakowskich na Uniwersytecie Bolońskim od schyłku XV do końca XVII wieku, w: *Kościół katolicki w Małopolsce w średniowieczu i we wczesnym okresie nowożytnym*, Kielce-Gdańsk 2001.
- Chartularium studii Bononiensis, t. I-XV, Bologna 1909-1987.
- Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis, t. I, Kraków 1870.
- Czwojdrak B., Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV wieku, Kraków 2007.
- Czyżak M., Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408-1448, Poznań 2003.
- Czyżak M., Legat książkowy archidiacona Mikołaja Kickiego dla katedry gnieźnieńskiej. Przyczynek do kultury intelektualnej duchowieństwa wielkopolskiego w pierwszej połowie XV wieku, *Ecclesia. Studia z dziejów Wielkopolski* 5, 2010.
- Dallari U., I rotuli dei lettori legisti e artisti dello studio bolognese dal 1384 al 1799, t. I, Bologna 1888.
- Demiński P., Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428-1500, Poznań 2012.

²¹⁹ Przebadana została twórczość tylko niektórych kanonistów krakowskich, jak Stanisław ze Skarbimierza, Paweł Włodkowic, Mikołaj z Błonia i Jan Elgot, z których żaden nie studiował jednak w Bolonii (zob. K. O ż ó g, *Uczeni*, s. 51-52).

- Denifle H., Die Statuten der Juristen-Universität zu Padua vom Jahre 1331, *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters* 6, 1892.
- Derwich M., Stanisław z Wojczyc i benedyktyni lysogórcy, *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia XXVI, Nauki Humanistyczno-Społeczne*, z. 240 (1992).
- Diario bolognese di Mo Gaspare Codibó dal 1471 al 1504, con note e cronotassi dei priori e cappellani di Santa Maria Maddalena in Bologna, wyd. A. Macchiavelli, Bologna 1915 (Biblioteca de „L'Archiginnasio”, ser. II, nr 9).
- Dola K., Wrocławska kapituła katedralna w XV wieku. Ustrój, skład osobowy, działalność, Lublin 1983.
- Fijałek J., *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, z. 1, Cracoviae 1900.
- Frova C., M. Miglio, „Studium Urbis” e „Studium Curiae” nel Trecento e nel Quattrocento: linee di politica culturale, w: *Roma e lo Studium Urbis. Spazio urbano e cultura dal quattro al seicento*, Roma 1992 (Publicazioni del Archivio di Stato, Saggi 22).
- Gallo D., Lauree inedite in diritto civile e canonico presso lo Studio di Padova (1419-1422, 1423, 1424, 1428), *Quaderni per la storia dell'Univerità di Padova* 20, 1987.
- Garbacik J., Górką (z Górk) Uriel, w: *Polski słownik biograficzny*, t. VIII (1959).
- Gargan L., L'enigmatico „conduxit”. Libri e dogana a Padova fra Tre e Quattrocento, *Quaderni per la Storia dell'Università di Padova* 16, 1983.
- Gąsiorowski A., Dobrogost z Lwówka, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV (1979).
- Gąsiorowski A., Kanonicy wrocławscy w najstarszej metryce kapitulnej (1435-1500), w: *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, Toruń 2000.
- Gąsiorowski A., Panowie z Ostroroga. Wprowadzenie, w: *Wielkopolscy Ostrorogowie*, Ostroróg 1998.
- Gąsiorowski A., I. Skierska, Średniowieczni oficjałowie gnieźnińscy, *Roczniki Historyczne* 61, 1995.
- Girgensohn D., Gli statuti medioevali delle Università di giurisprudenza italiane: conservazione, materie regolate, interdipendenze, w: *Università in Europa. Le istituzioni universitarie dal Medio Evo ai nostri giorni. Strutture, organizzazione, funzionamento*, Soveria Mannelli 1995.
- Góralski W., Wkład kapituły katedralnej w Płocku do rozwoju kultury umysłowej miasta do XVI wieku, *Studia Płockie* 32, 2004.
- Górski K., Studenci z Prus w Bolonii w XIV i XV wieku, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1989, nr 1-4.
- Grendler P., *The Universities of the Italian Renaissance*, Baltimore-London 2002.
- Hajdukiewicz L., Lubrański Jan, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XVIII (1973).
- Hornowska M., H. Zdzitowiecka-Jasińska, *Zbiory rękopiśmienne w Polsce średniowiecznej*, Warszawa 1947.
- Koczerska M., Zbigniew Oleśnicki i Kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423-1455), Warszawa 2004.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. IX, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, Warszawa-Poznań 1990.
- Kot S., Le relazioni secolari della Polonia con la Bologna. Conferenza tenuta il 9 gennaio 1948 nell'Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna, Bologna 1949.
- Kowalczykówna M., Pniowski Jan, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXVII (1983).
- Kowalska-Pietrzak A., Prałaci i kanonicy kapituły łeczyckiej do schyłku XV wieku, Łódź 2004.
- Kowalski M. D., Dlaczego warto było zostać kolektorem? Kariery papieskich kolektorów generalnych w Polsce XV wieku, *Roczniki Historyczne* 80, 2014.
- Kowalski M., *Proventus camerae apostolicae debiti. Opłaty duchowieństwa polskiego na rzecz papieża w latach 1417-1484*, Kraków 2010.
- Kozłowska-Budkowa Z., *Polonia w Bolonii w latach 1300-1327*, w: *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Warszawa 1976.
- Kozłowska-Budkowa Z., Zawodzińska C., I primi studenti polacchi all'università di Bologna (fino al 1364), w: *Commentationes historicae. Almae Matri Studiorum Bononiensi novem secula feliciter celebranti ab Universitate Iagellonica Cracoviensi oblatae*, Cracovia 1988.

- Królik L., *Kapituła kolegiacka w Warszawie do końca XVIII wieku*, Warszawa 1990.
- Lewański R., *La matricola degli scolari polacchi a Bologna: un tentativo di ricostruzione e di analisi*, w: *Laudatio Bononiae, Bologna-Varsavia 1990*.
- Lewański R., *Storia delle relazioni fra la Polonia e Bologna*, Bologna 1951.
- Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, Pragae 1830-1832 (Monumenta Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis, t. I/I)*.
- Liber secretus iuris caesarei dell'Università di Bologna*, wyd. A. Sorbelli, t. I: 1378-1420, Bologna 1938.
- Liber secretus iuris caesarei dell'Università di Bologna*, wyd. A. Sorbelli, t. II: 1421-1450 con una introduzione sull'esame nell'Università durante il Medioevo, Bologna 1942.
- Liber secretus iuris pontifici dell'Università di Bologna 1451-1500*, wyd. C. Piana, Milano 1989.
- Lichończak-Nurek G., *Wojciech herbu Jastrzębiec, arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362-1436)*, Kraków 1996.
- Lichończak-Nurek G., *Wojciech Jastrzębiec i jego rodzina*, w: *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Kraków 1995.
- Malagola C., *I Polacchi in Bologna*, w: *Bologna. Album storico*, Bologna 1882.
- Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508*. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258, Kraków 2004.
- Minucci G., *Le lauree dello Studio Senese alla fine del secolo XV*, Milano 1981.
- Monumenta Polonorum Bononiensia*, Bologna 1964.
- Najstarsza księga promocji Wydziału Sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1402-1541*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, Warszawa 2011.
- Nowacki J., *Brudzewski Mirosław*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. III (1937).
- Ochmański J., *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu. Ustrój i uposażenie*, Poznań 1972.
- Orlandelli G., *Bartolomeo da Saliceto*, w: *Dizionario biografico degli Italiani*, t. VI (1964).
- Ostroróg Jan, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXIV (1979).
- Ożóg K., *Piotr Wolfram*, w: *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. I, Kraków 2015.
- Ożóg K., *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384-1434)*, Kraków 2004.
- Ożóg K., *Wojciech Jastrzębiec*, w: *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. I, Kraków 2015.
- Петришак В., *Кар'єри публічних нотаріїв у Львові XV-XVI ст.*, *Średniowiecze Polskie i Powszechne* 3 (7), 2011.
- Piana C., *Il „Liber secretus iuris caesarei” dell'università di Bologna 1451-1500*, Milano 1984.
- Piana C., *Lauree in diritto civile e canonico conferite dall'Università di Bologna secondo la relazione del „Liber sapientum” (1419-1434)*, *Atti e memorie della deputazione della Storia Patria per le province di Romagna 17-19*, 1969.
- Piana C., *Nuovi documenti sull'Università di Bologna e sul Collegio di Spagna*, t. I-II, Bologna 1976.
- Piana C., *Ricerche su le Università di Bologna e di Parma*, Firenze 1963.
- Pini A., *Scolari ricchi e scolari poveri tra medioevo ed età moderna*, w: *Studio, università e città nel medioevo bolognese*, Bologna 2005.
- Pio B., *La peregrinatio academica nell'età dello scisma: studenti di diritto canonico a Bologna fra XIV e XV secolo*, w: *Identità cittadine e aggregazioni sociali in Italia, secoli XI-XV*, Trieste 2012.
- Pio B., *Oldrendi Giovanni (Giovanni da Legnano)*, w: *Dizionario biografico degli italiani*, t. LXXIX (2013).
- Pio B., *Lo Studium e il Papato tra XIV e XV secolo*, w: *Politica e 'Studium': nuove prospettive e ricerche*, Bologna 2005 (*Studi e memorie per la storia dell'Università di Bologna, seria nuova*, t. 10).

- Poniewozik L., *Prałaci i kanonicy sandomierscy w okresie średniowiecza*, Toruń 2004.
- Prokop K. R., *Biskupi kijowscy obrządku łacińskiego XIV-XVIII w. Szkice biograficzne*, Biały Dunajec – Ostróg 2003.
- Przędzicki A., *O Polakach w Bononii i Padwie*, Warszawa 1853.
- Radziwiński A., *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I poł. XV w. Studium prozopograficzne*, t. I-II, Toruń 1991-1993.
- Repertorium Germanicum*, t. V, wyd. H. Diener, Tübingen 2004.
- Rossetti L., *Spunti per la storia degli scolari polacchi a Bologna e a Padova*, w: *Laudatio Bononiae*, Bologna-Varsavia 1990.
- Rył J., *Biblioteka katedralna w Gnieźnie*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne 23, 1976.
- Schuchard C., *Die Deutschen an der päpstlichen Kurie im späten Mittelalter (1378-1447)*, Tübingen 1987 (*Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom* 65).
- Schwarz B., *Kurienuiversität und stadtrömische Universität von ca. 1300 bis 1471*, Leiden 2012 (*Education and Society in the Middle Ages and Renaissance* 46).
- Słowikowski T., *Giżycki Zygmunt*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. VIII (1959-1960).
- Sobociński W., *Memoriał Jana Ostroroga a początki reformacji w Polsce*, *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 4, 1959.
- Sorbelli A., *Storia dell'Università di Bologna*, t. I: *Il Medioevo (secoli XI-XV)*, Bologna 1940.
- Sroka S. A., *Academic degrees obtained by Poles studying at northern Italian universities in the second half of the 15th c. (Bologna, Padua, Ferrara)*, *Annali di Storia delle università italiane* 2013.
- Sroka S. A., *Doktoraty Polaków na uniwersytecie w Ferrarze w pierwszej połowie XVI wieku*, *Roczniki Historyczne* 80, 2014.
- Sroka S. A., *Dyplom doktorski Uniwersytetu Bolońskiego z 1472 r.*, *Studia Źródłoznawcze* 50, 2012.
- Sroka S. A., *Polacy w Bolonii u schyłku średniowiecza w świetle diariusza Gaspere Codibò z lat 1471-1504*, w: *Memoria viva. Studia historyczne pamięci Izabeli Skierskiej*, Warszawa-Poznań 2015.
- Sroka S. A., *Szydłowiecki Paweł*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XLIX (2013-2014).
- Sroka S. A., *Wykaz Polaków wypromowanych na uniwersytecie w Bolonii w drugiej połowie XV w.*, *Kwartalnik Historyczny* 131, 2014, nr 1.
- Statuti delle Università e dei Collegi dello Studio Bolognese*, wyd. C. Malagola, Bologna 1888.
- Stolarczyk T., *Oporowscy herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce*, Łódź 2013.
- Stopka K., *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*, Kraków 1994.
- Sułkowska-Kurasiowa I., *Polska kancelaria królewska w latach 1447-1506*, Wrocław 1967.
- Szacherska S. M., *Mikołaj z Mirzyńca*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. XXI (1976).
- Szymczakowa A., *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998.
- Tamba G., *Chartularium Studii Bononiensis. Riflessioni su un'esperienza quasi secolare*, w: *La storia delle università italiane. Archivi, fonti, indirizzi di ricerca*, Trieste 1996.
- Translatio Sancti Floriani*, wyd. W. Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. IV, Lwów 1884.
- Trombetti-Budriesi A. L., *L'esame di laurea presso lo Studio bolognese. Laureati in diritto civile nel secolo XV*, w: *Studenti e università degli studenti. Dal XII al XIX secolo*, Bologna 1988.
- Uruszczak W., *Wydział Prawa Uniwersytetu Krakowskiego i jego profesorowie w latach 1364-1780*, w: *Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. I, Kraków 2015.
- Vetulani A., *Średniowieczne rękopisy płockiej biblioteki katedralnej*, *Roczniki Biblioteczne* 7, 1963, z. 3-4.
- A. Vetulani, *Z badań nad Polakami w średniowiecznej Bolonii*, w: *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, Warszawa 1976.

- Voisé W., Doktryna polityczno-prawna Jana Ostroroga, Państwo i Prawo 6, 1954.
- Wendehorst A., Das Bistum von Eichstätt, t. I, Berlin – New York 2006 (Germania Sacra, Neue Folge 45).
- Weysenhoff-Brożkowska K., Marcin ze Słupcy, w: Polski słownik biograficzny, t. XIX (1974).
- Wiesiołowski J., Kolekcje historyczne w Polsce średniowiecznej XIV-XV wieku, Wrocław 1976.
- Wiesiołowski J., Ostroróg Jan, w: Wielkopolski słownik biograficzny, Warszawa-Poznań 1981.
- Wiesiołowski J., Sędziwój z Czechła. Studium z dziejów kultury umysłowej Wielkopolski, Studia Źródłoznawcze 9, 1964.
- Windakiewicz S., Bolonia i Polska, Przegląd Polski 22, 1888 (t. 88), z. 10.
- Windakiewicz S., Informacja o aktach uniwersytetu bolońskiego, w: Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, t. VII, Kraków 1892.
- Windakiewicz S., Materiały do historii Polaków w Padwie, Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce, t. VII, Kraków 1892.
- Wiśniewski J., Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1926 r., tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r., Radom 1926.
- Wójcik-Zega D., Jan z Wysokiej, w: Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. I, Kraków 2015.
- Wyczański A., Memoriał Jana Ostroroga a postulaty egzekucyjne XVI wieku, w: Ludzie, Kościół, wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej (średniowiecze – wczesna epoka nowożytna), Warszawa 2001.
- Wyrozumska B., Grzegorz Cieniawa, w: Polski słownik biograficzny, t. IX (1960-1961).
- Wyrwa T., Les idées politiques et juridiques de Jan Ostroróg, humaniste polonais du XVe siècle, Revue Historique de Droit Français et Étranger, ser. 4, t. 53, 1975, nr 1.
- Zdanek M., Adam z Będkowa, w: Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. I, Kraków 2015.
- Zdanek M., Grzegorz Cieniawa z Mysłowic, w: Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. I, Kraków 2015.
- Zdanek M., Jan Pniowski z Pniowa, w: Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. I, Kraków 2015.
- Zwiercan M., Piotr z Krakowa, w: Polski słownik biograficzny, t. XXVI (1981).

Juristische Doktorgrade von Polen in Bologna des 15. Jahrhunderts

Zusammenfassung

Der Beitrag stellt eine Gruppe von 29 Polen vor, die im Laufe des 15. Jahrhunderts den Grad eines Lizenziaten oder eines Doktors der Rechte erreichten (ihre Herkunft, ihr Alter bei der Graduierung in Bologna, ihre Studien an anderen Universitäten, ihre weiteren Karrieren). Die Analyse der Biogramme dieser Polen im Vergleich zu den Berichten der *Libri secreti* der Doktorenkollegien der Juristen deutet darauf hin, daß ungefähr die Hälfte von ihnen wegen der Graduierung nach Bologna kam und kein volles Rechtsstudium absolvierte bzw. die rechtliche Bologneser Formation erreichte, unter der man ein genau definiertes, unter dem Einfluß mehrjähriger Jurastudien in Bologna geformtes rechtliches Wissen und die dabei erworbenen Erfahrungen und Gewohnheiten verstand. Diejenigen Polen, bei denen von mindestens einer teilweisen Bologneser Formation gesprochen werden kann, stammten in der Regel aus reichen und mächtigen Geschlechtern und gelangten zu Anfang ihrer jeweiligen Karriere und in recht jungen Jahren nach Bologna. Die Vertreter der zweiten Gruppe standen im reifen Alter, sie besaßen Pfründen und bekleideten wichtige kirchliche und staatliche Ämter. In der Regel studierten sie in Bologna nur kurz. In der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts ist unter den in

Bologna studierenden und entsprechende wissenschaftliche Grade erwerbenden Polen besonders das Umfeld der Domstifte Posen, Gnesen und Plock vertreten, während das Krakauer Milieu vergleichsweise schwach ist.

Übersetzt von Waldemar Könighaus

Doctorates in law of Poles in Bologna in the 15th century

Abstract

The article describes a group of 29 Poles who received a licentiate or doctorate in law in the fifteenth century (their origins, age at the time of graduation in Bologna, studies at other universities, careers). The purpose is to show different ways of receiving a degree at Bologna (as a result of full studies or just coming over to get the degree) and to name those graduates in whose cases one can speak of the Bolognan legal formation.

Translated by Rafał T. Prinke